

Maatschappij tot Exploitatie van Bouwterreinen 'Crailoo'

P. Langerhuizen

In 1902 werd de Maatschappij tot Exploitatie van Bouwterreinen 'Crailoo' opgericht door P. Langerhuizen na een omstreden grondruil met de zogenaamde (niet door de Erfgooiers erkende) Stad en Lande van Gooiland.

Langerhuizen woonde zelf in het landhuis Crailoo. Om de te verkopen percelen aan de man te brengen werd er een fraaie brochure vervaardigd. Een exemplaar kregen wij onlangs ter inzage. De tekst en de foto's vind u in het volgend artikel. Een speurtocht naar de exploitatiemaatschappij op het Internet leverde een mager resultaat op. Het meest interessante stukje vonden wij in een bespreking van stukken uit het archief van de H.S.M. en spreekt voor zich.

In 1903 trachtte de Maatschappij tot Exploitatie van Bouwterreinen 'Crailoo' een tramverbinding te krijgen van Crailoo, waar deze maatschappij een villapark wilde bouwen, met het H.S.M.-station Naarden-Bussum. Op 28 oktober 1904 werd daartoe de 'Centrale Tramweg-Maatschappij' opgericht, gevestigd te Amsterdam. De H.S.M. werd bereid gevonden de exploitatie van deze lijn op zich te nemen, als verlenging van haar tramlijn Huizen - Bussum.

De verkrijging van gronden in de omgeving van het station Naarden-Bussum leverde zoveel problemen op, dat geen van de drie mogelijke projecten door of langs het Prins Hendrikpark aangelegd kon worden. De animo voor deze lijnen werd geleidelijk minder. In 1911 werd aan het ministerie van Waterstaat bericht, dat werd afgezien van de aanleg en exploitatie van deze lijnen, zodat de procedure voor de verkrijging van de concessie kon worden beëindigd.

Via de website van het Nederlands Architectuurinstituut vonden we ook nog het volgende: Architect W. Kromhout bouwt in 1901 een huis aan de Boschlaan te Bussum in opdracht van A. de Leur, directeur der Exploitatiemaatschappij Crailoo.

Verkoopbrochure van de Maatschappij tot Exploitatie van Bouwterreinen 'Crailoo'

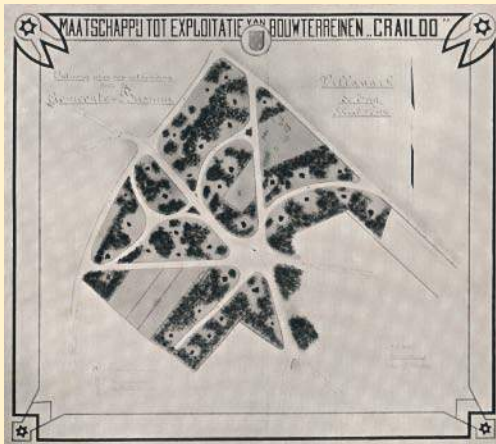
“Beste Lezer, die nu op een kantoor zit te zwoegen, weest niet jaloersch. Ga aanstaanden Zondag naar het Gooi ... ik ken daar wouden en weiden en lucht, die ik in niet één opzicht achter stel bij die van Zwitserland . En nu moet de heide bloeien! Neen, ik stel ze niet achter.

“Integendeel! “La Suisse c’est bon pour ceux qui passent” zeide mijn vader altijd. Geef mij Holland voor Levensverblijf.” - [V. D. t. D. Algemeen Handelsblad van 26 Augustus 1902.]

*G*AAT naar ‘t Gooi! Maar niet voor een enkelen Zondag, want dan benauwt U de volgende dagen de stadslucht nog meer dan tevoren. Gaat voor goed U daar vestigen in die overschoone natuur, die den vermoedigen geest verfrischt, en geniet bij voortdoring van de zuivere lucht, die U verkwikt en opwekt, wanneer gij afgemat van den arbeid, met spoor en tram den korten afstand, die U van de hoofdstad, ‘t terrein Uwer werkzaamheid scheidt, hebt afgelegd. Bouwt U in de door de Maatschappij

tot Exploitatie van Bouwterreinen "CRAILOO", nieuw aangelegde villaparken "de Eng" en "'t Loo" genaamd, een van die uitwendig sierlijke en tegelijk zoo gezellig ingerichte villa's, die voor den voorbijganger een aangenaam uitzicht opleveren en voor den bewoner alle gemakken aanbieden, die het leven zoozeer veraangenamen. Belegt Uwe gereedliggende gelden in den bouw van een eigen huis op eigen grond; geen beter, veiliger belegging is denkbaar! Zult gij niet reeds genieten, wanneer Uw huis, Uw eigen huis, geheel naar Uwe wenschen ingericht, gebouwd wordt; wanneer gij de van elders aangevoerde steenen langzamerhand een vorm zult zien aannemen, die U op de teekening heeft bekoord; wanneer gij eindelijk de kleurschakeeringen zult zien verschijnen, die gij reeds tevoren, toen de plannen werden ontworpen, in Uwe verbeelding hebt zien afsteken tegen 't donkere sparregroen en 't heldere eikenloof, dat in Uwen tuin - Uwe plaats - in zoo ruime mate wordt aangetroffen? Vergeet echter niet bij den bouw Uwer woning, bij den aanleg van Uwen tuin, U te verzekeren van een vrij uitzicht over de glooiende korenvelden op de heuvelenrij, die ons nieuw aangelegd park scheidt van het oude Bussum, of over de heide, die zich in de richting van Laren en Hilversum uren ver uitstrekt; wij zijn overtuigd, dat wanneer deze wenk door U wordt opgevolgd, gij iederen gast zult mede voeren naar Uw lievelingsplekje, om hem van het prachtige vergezicht over de akkers op het oude Bussum te doen genieten! Laat

Ontwerp plan uitbreiding villapark de Eng in Bussum

U niet weerhouden door de vrees, dat gij daar Uw leven minder geriefelijk zult moeten inrichten dan in de stad; voor behoorlijke verlichting (gas- of electrisch licht) zal worden gezorgd, en wat het drinkwater betreft, uit Uw eigen terrein kan dit volkomen zuiver worden opgepompt: althans, wanneer gij niet de voorkeur daaraan geeft, Uw perceel aan te laten

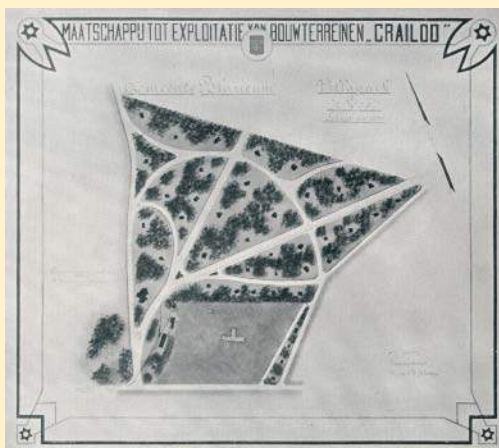
sluiten aan de leiding, die in de toekomst door of van wege onze Maatschappij U van uitstekend drinkwater zal kunnen voorzien.

De beide villa-parken “de Eng” en “t Loo” behooren tot de hoogste en gezondste gedeelten van het Gooi; t eerste ligt gemiddeld 20 meter en t andere 24 tot 30 meter boven Amsterdamsche Peil. Wanneer men nu bedenkt, dat de “Spiegel”, reeds als gezond genoemd, slechts hier en daar 1½ m boven A.P. is gelegen en t over t algemeen niet verder kan brengen dan tot 4 meter, dan behoeft t wel geen betoog, dat “de Eng” en “t Loo”, wat gezondheid betreft, niet behoeven achter te staan bij de gunstigst bekende streken van Gelderland.

Ook wat vruchtbaarheid betreft; nu reeds verrijzen dáár dennenbosschen, groeit dáár welig het eikenhakhout, naast hoog opschietende berken en beuken, hier en daar afgewisseld door graanakkers en groentevelden. Is dus de voorspelling gewaagd, dat, zoodra op dien grond na oordeelkundige bemesting door bekwame handen tuinen worden aangelegd, deze een lust voor de oogen zullen worden en de parken zullen worden ware lustoorden, gelijk men in ons land maar al te zelden aantreft.

En aan deze zoo schoone natuur wordt door de kunst de hand gereikt, om een bewonderenswaardig geheel te vormen. De bekwame tuinarchitect onzer maatschappij, de Heer P. H. WATTEZ, heeft een geheel stel van wegen ontworpen, die onze parken zullen maken tot een middelpunt van verkeer en verbindingen zullen scheppen met de omliggende plaatsen en t

Ontwerp plan villapark t Loo in Blaricum

meest nabijzijnde Spoorweg-Station.

Deze wegen nu zijn niet, zooals elders maar al te vaak is voorgekomen, als smalle draden in onze plannen van bebouwing ingeweven, neen, onze Maatschappij is van 't denkbeeld uitgegaan, dat men niet zuinig moet om-

springen met den grond, die voor het openbaar verkeer is bestemd; alleen dan kunnen verbindingswegen aan hun doel beantwoorden, wanneer zij breed worden opgevat en ruimte aanbieden voor alle denkbare vervoermiddelen, zonder dat de wandelaar of de fietsrijder telkens verplicht wordt uit te wijken. Onze hoofdwegen, die in de naaste toekomst een onderdeel zullen vormen van de nieuwe verkeerswegen, die de dorpen Hui-zen, Laren en Blaricum met 't Spoorweg-Station Naarden-Bussum zullen verbinden, zijn van 16 tot 20 me-ter breed, met een hard rijvlak en trottoirs, waarvan op de 20 meter breede wegen één trottoir uitsluitend voor wielrijders bestemd en beplant met vier rijen boomen; onderling worden zij verbonden door lanen ter breedte van 12 meter. In "de Eng" loopen alle hoofdwegen uit op een breed aangelegd, met boomen beschaduwde plein, waar men door een op een hoogte aangelegden houtwal beschut zal zijn tegen de Noordelijke en Westelijke winden, en dat zeker in de naaste toekomst als het middelpunt van 't verkeer in dat villa-park zal worden be-

schouwd. Met betrekking tot de richting van de wegen en de daardoor gevormde verbindingen verwijzen wij naar de plannen, die in dit boekje zijn afgedrukt; doch omtrent éénen nieuw aangelegden weg mogen wij niet met die verwijzing volstaan: den Verbindingsweg tusschen onze parken en de gemeente Bussum. Onze maatschappij heeft ingezien, dat als eerste eisch voor eene afdoende exploitatie moet worden gesteld, dat het verkeer tusschen de gemeente Bussum en haar Spoorweg-Station met onze parken op onbekrompen wijze, onbelemmerd zoude kunnen geschieden. Daarvoor moest een heirweg worden aangelegd, die met de beste in den lande zoude kunnen wedijveren; en geene kosten of moeiten mochten worden gespaard, om dit te bereiken. Die weg zal worden aangelegd als de snelste verbinding tusschen het oude Bussum en het nieuwe Bussum, dat, naar wij hopen, in weinige jaren in "de Eng" zal verrijzen, zich aansluitende bij het nieuwe Blaricum, dat in "t Loo" zich zal vestigen; een flinke breedte weg, aan beide zijden met twee rijen boom en beplant, waarlangs in de naaste toekomst de tram een goedkoope gelegenheid tot vervoer zal aanbieden voor hen, die niet over rijtuig kunnen of willen beschikken. De schoone uitzichten, die men aan beide zijden van dien weg heeft op de glooiende akkers, het dorp Bussum en heel in de verte de bosschen

van 's Graveland en van oud Bussum, zullen al heel spoedig een groote aantrekkingskracht blijken te oefenen op de wandelaars en fietsers, die eerst uit nieuwsgierigheid een kijkje zullen komen nemen, om later opgetogen over 't genotene bij herhaling terug te keeren, en eindelijk

zich geheel thuis te gevoelen in die heerlijke omgeving, die weldra als 't schoonste en eigenaardigste gedeelte van het Gooi zal worden geroemd.

Immers die omgeving wordt gevormd door de bosschen van het uitgestrekte landgoed "Crailoo", waarvan onze villa-parken thans nog slechts een klein gedeelte uitmaken. Wie aan den Laarderstraatweg of aan den Huizerbotweg zijne villa bouwt, behoeft slechts de straat over te steken en onmiddellijk bevindt hij zich onder de hooge lommerrijke boomen van het thans nog vrij stille woud, waarin hij zijne wandeling uren ver kan uitstrekken in de richting van oud Bussum en Valkeveen, zonder ooit verplicht te zijn denzelfden weg tweemaal te gaan. Voor velen zijn de bosschen van Crailoo nog een vrij onbekend terrein, zij kennen misschien den breeden grintweg, die langs de heerenhuizing zijwaarts afbuigt, wellicht heeft het toeval hen wel eens geleid door den hollen Zandweg door dicht eikenloof beschaduwde, die als de kortste verbinding met oud Bussum geldt, maar... veel verder hebben zij 't niet gebracht. Zij kennen ze niet de uitgestrekte beuken - en sparrenlanen, die door den kunstlievenden eigenaar keurig onderhouden, het landgoed in alle richtingen doorkruisen; de eikenboschjes, waarin men langs slinger-

paadjes rondwalend in den zomer zich tegoed doet aan de geuren, door het loof uitgewasemd en in de herfst de schoone gouden najaarstinten bewondert, zijn nog nimmer door hen bezocht; het bestaan zelfs van de groote en de kleine manege, beiden zoo schilderachtig gelegen

en diep in 't bosch verborgen, is hun geheel onbekend.

Er zijn slechts weinigen die weten welke schoone uitzichten over bosch en hei van de heuveltoppen, die hier en daar in het noorden van het landgoed worden aangetroffen, kunnen worden genoten.

Doch dit zal en moet anders worden; zoodra de afstand tusschen 't station Naarden-Bussum en het landgoed in weinige minuten met de tram zal worden afgelegd, zal een bezoek aan 't landgoed "Crailoo" en aan onze beide villaparken die zich daarbij aansluiten, zeker op hen die gevoel hebben voor het natuurschoon dat het Gooi aanbiedt, eene groote aantrekkingskracht blijken te oefenen.

Nog mogen enkele opmerkingen over den grond in onze villaparken niet achterwege blijven, daar de samenstelling van den bodem van grooten invloed is op de luchtgesteldheid.

Wij danken deze opmerkingen aan eenen bekwamen deskundige, die voor ons een onderzoek heeft ingesteld.

De gronden op en om Crailoo bestaan, evenals alle gronden in Gooi-

land uit zand. In vergelijking met de gronden die hieraan grenzen, en uit diepe putboringen moet men afleiden, dat de zandlaag uit zoetwater ontstaan, een dikte moet hebben van meer dan 100 M., terwijl hierop weder een zandlaag volgt die schelpjes bevat en uit zoutwater moet afgezet zijn. Nergens in 't Gooi worden klei- of andere lagen aangetroffen, slechts hier en daar vindt men op eenige meters diepte onder den beganen grond korte afgebroken laagjes z.g. nesten, die uit leem, grint of kalkhoudend zand bestaan.

Niet zelden ziet men op de heide hier en daar gaten, waaruit men grint gegraven heeft. Een 10 à 20 jaren geleden kon men van "Stad en Lande van Gooiland" het recht verkrijgen om naar leem te zoeken. Met een peilijzer werd er hier en daar in den

heide grond gestoken, terwijl bij het vinden van leem deze uitgegraven en verkocht werd aan een steen- of pannenbakkerij, die tusschen Blaricum en Huizen stond. Van deze steenoven kan men thans slechts een ruïne terug vinden.

Door de hooge ligging der terreinen zijn de gronden uitermate droog en groeien er slechts boomen als de den, de eik en de berk, terwijl men in de bosschen nog aantreft den beuk, den hazelaar, den kastanje e.a. Op de open heide tieren de struikheide, brem, kattendoorn, vogelpootje, hondsbloem en eenige grassen en mossen.

De laag die deze zandgronden bedekt, bestaat uit een heideplag van 10 c.M., en in de bosschen uit een laag boschhumus of teelaarde van hoogstens 20 c.M. dikte.

De golvingen van de schilderachtige heide zijn ontstaan door de werkingen, die er in het geologisch verleden hebben plaats gegrepen.

Zoowel het ijs, als Maas en Rijn hebben niet alleen aanleiding gegeven tot het ontstaan van het gemengd diluvium, maar door de erosie dier machtige stroomen met hun talrijke zijarmen en door de Z.W. Winden,

heeft de heide haar heuvelachtigheid gekregen. Zulke heuvels bevatten dan ook nimmer eratische blokken of grof grint. Zijn de hoogten daarentegen, zooals de Trompenberg door onderaardsche persingen naar boven geschoven, dan alleen kunnen ze zwerfblokken en grof grint bevatten. In overeenstemming met de ligging dezer gronden is de lucht droog en zuiver, terwijl de zeewind en de bosschen daarenboven nog een zeer gunstigen invloed uitoefenen op het klimaat.

Aan deze opmerkingen hebben wij niet veel meer toe te voegen; ons doel is geweest, de aandacht te vestigen op onze nieuw aangelegde villa-parken, en wij meenden dit doel niet beter te kunnen bereiken, dan door de verspreiding van de in dit boekje opgenomen photographische afbeeldingen. Wij spreken daarbij de hoop en de stellige verwachting uit, dat velen zich daardoor aangelokt zullen gevoelen tot een bezoek aan een der bekoorlijkste streken van 't Gooi, die door korten afstand van Amsterdam, bijzonder gunstige ligging, gezond klimaat en natuurschoon, vol afwisseling, voor een voortdurend verblijf in elk opzicht aanbeveling verdient.

*HET BESTUUR DER MAATSCHAPPIJ
TOT EXPLOITATIE VAN BOUWTERREINEN "CRAILOO".*

*Bussum, December 1902.
Boschlaan 2.*

*Toegangshek
Landgoed Crailoo
ca. 1900*